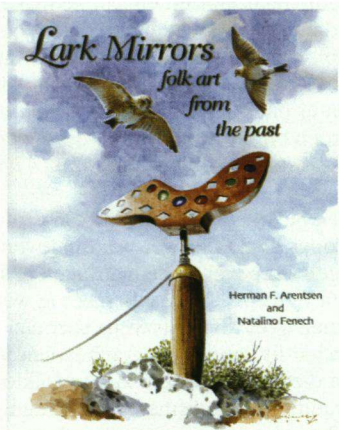

Lark Mirrors folk art from the past
Herman Arentsen en Natalio Fenech
maakten een opmerkelijk boek over leeuwerikenspiegels. Waarschijnlijk vanwege

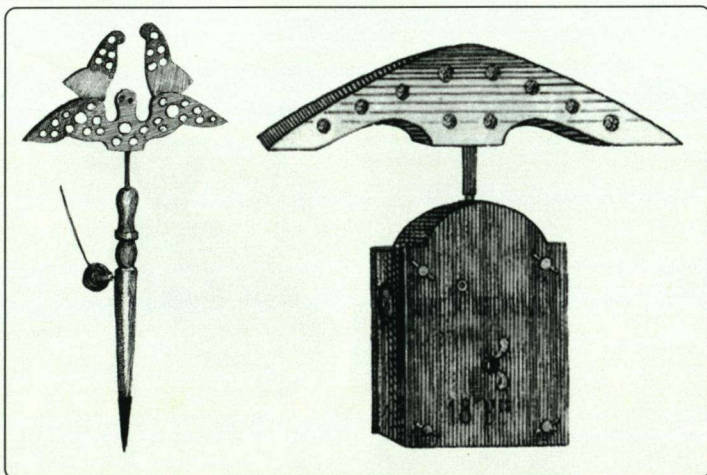

hun opvallende zang, maar ook vanwege de vroegere faam die deze vogels in sommige culinaire kringen hadden, trokken leeuweriken al sinds heel vroege tijden de aandacht van de mens. In de loop der eeuwen is van alles bedacht om deze vogels te bemachtigen. Het vangen zelf werd doorgaans gedaan met staande of klapnetten en ook met het jachtgeweer, maar de kunst was om de vogels in de netten te krijgen. Een methode die wijd verspreid was, was het gebruikmaken in de omgeving van

belletjes die aan een ketting om de hals of om de polsen werden gedragen. Het idee daarachter was waarschijnlijk dat de vogels de indruk zouden hebben dat de naderende vangers koeien waren en zich zo gemakkelijker zouden laten verrassen om ten slotte, opgejaagd door de naderende vangers, in de netten te vliegen. In Engeland werd het recht om 'bellen te luiden' soms zelfs in koop-overeenkomsten bij de verkoop van landerijen vastgelegd.

Een andere lokmethode, die eeuwenlang gebruikt is bij het vangen van leeuweriken, is het verschijnsel dat deze vogels worden aangetrokken door reflecterende voorwerpen. De oorsprong van deze methode is niet bekend, maar al in de oudheid wist men dat dieren, waaronder vogels, werden aangetrokken door reflecterend water. De oude Grieken maakten daar al gebruik van, maar zij lokten vogels ook met spiegelende voorwerpen. In de literatuur uit de late Middeleeuwen wordt regelmatig melding gemaakt van leeuwerikenspiegels. De uitvoering varieerde sterk, maar er werd meestal gebruikgemaakt van een sikkelvormig of vleugelvormig voorwerp met glinsterende vlakjes, dat meestal op een stokje in de grond gezet kon worden en rond kon draaien. Door de wisselende weerkaatsingen van het licht trokken zij de aandacht van de vogels. Vaak kon men het bewegen van de spiegel op afstand bedienen of laten

Enkele voorbeelden van leeuwerikenspiegels. Om deze te laten bewegen zijn verscheidene methoden uitgedacht. Vaak werd gebruik gemaakt van een touw dat opgerold werd om de stok of langs katrollen geleid werd zodat men op afstand de spiegels kon bewegen of rond laten draaien. Ook werd wel gebruik gemaakt van opwindbare uurwerken. Links een handbediend model. Rechts een Frans model met opwindbaar uurwerk. Deze werd verkocht door Manufacture in de periode 1879-84.

draaien met behulp van een soort opwindbaar uurwerk. Daarvoor zijn verscheidene, soms ingenieuze, constructies bedacht. In de loop der tijd is er rond het maken van deze lokmiddelen een ware folklore ontstaan. De middelen werden commercieel aangeboden en het gebruik van leeuwerikenspiegels was bij vangers zeer algemeen. Voor sommige uitvoeringen werd zelfs octrooi aangevraagd.

Het gebruik van deze leeuwerikenspiegels was in veel landen van Europa zeer algemeen. In Frankrijk kent men nog wel de uitdrukking 'alouette au miroir' (leeuwerik op de spiegel) dat gebruikt wordt als metafoor voor een bericht dat de aandacht trekt of voor een verbroken belofte. In Nederland was de methode ook bekend, al lijkt het erop dat leeuwerikenspiegels hier nooit heel erg intensief gebruikt zijn. Mogelijk heeft dat te maken met het succes van de vinkenbanen, die voor een groot deel waren ingericht op landgoederen in de kuststreek.

De auteurs, beiden enthousiaste vogelaars en vogelbeschermers, raakten net zo aangetrokken door deze spiegels als de vele vogels, waarvan overigens vele hun nieuwsgierigheid met de dood hebben moeten bekopen. Over de vraag waarom vogels worden aangetrokken door de spiegels, zijn in de loop der tijd diverse theorieën ontwikkeld, maar een duidelijke verklaring is nog steeds moeilijk te geven.

In deze rijk geïllustreerde uitgave wordt uitvoerig stilgestaan bij de historische ontwikkelingen van dit type lokmiddelen en andere vogelvangmethoden die in vroeger tijden gebruikt werden in Engeland, Frankrijk, Italië, Malta, Nederland, Duitsland en Oostenrijk. Het boek bevat veel historische gegevens. Er wordt niet alleen aandacht besteed aan de spiegels zelf, maar ook aan de folklore daaromheen en aan de makers ervan, die in veel gevallen met naam bekend zijn gebleven. Aan het samenstellen van het boek is een aantal jaren gewerkt. Zo verschenen er onder andere in *het Vogeljaar* een oproep om informatie over dit onderwerp in te sturen (zie *het Vogeljaar* 47(1): 44).

Het boek bevat een voorwoord van prof. dr. K.H. Voous († 2002). Het is geschreven in het Engels en bevat samenvattingen in het Frans en Italiaans. Voor wie meer te weten wil komen over dit onderwerp is er een uitgebreide literatuurlijst. Aanbevolen voor mensen die geïnteresseerd zijn in folklore of oude traditionele jachtmethoden. De uitgave wordt door de auteurs in eigen beheer uitgegeven als paperback en er is, in beperkte oplage, ook een gesigioneerde, gebonden uitgave, die gedrukt is op speciaal papier.

RAK

Arentsen, H.F. & N. Fenech (2004): Lark Mirrors folk art from the past. 19,5 x 25 cm. Geïllustreerd met zwartwitfoto's en tekeningen. 140 bladzijden. ISBN

Vaak kwamen hele groepen vogels op de lokspiegels af en werden ze vervolgens beschoten. Deze afbeelding van G. Jeannot, oorspronkelijk gepubliceerd in Paris Illustré in 1884, laat zien dat ook vrouwen wel deelnamen aan de vogeljacht.

99932-0-283-3. Het boek is te bestellen door overmaken van het verschuldigde bedrag op Postbank-rekening 1920666, ten name van H.F. Arentsen te Volendam. Meer informatie over de uitgave is te verkrijgen bij: Herman Arentsen, Dick Tolstraat 77, 1132 KH Volendam, telefoon/fax (0299) 36 70 17, e-mail: hfarentsen@yahoo.com. Prijs: € 40,00 (paperback) of € 70,00 (gebonden uitgave). Deze bedragen zijn inclusief verzendkosten.

In een vogel hoort geen kogel

Aandoenlijk klinkt deze tekst van de hand * van Guus Kuijer in nummer 10 van de eerste CD die Theo van Lent in 2002 uitbracht. De kinderen van Theo, Merel en Floris en Merels' vriendin Akelei, spreken de tekst van Guus Kuijer op deze CD uit. Bij het beluisteren van dit nummer zijn ook schoten te horen en die zorgen ervoor dat de luisteraar letterlijk wakker schrikt. Het nummer kan dienen als dichterlijke ondersteuning bij alle acties die in de loop der jaren namens en door *het Vogeljaar* zijn gehouden om de afschuwelijke jacht op vogels te stoppen. Maar er staat meer op deze eerste CD en ook op een inmiddels uitgebrachte tweede CD van Theo van Lent vinden wij werken met een relatie tussen teksten en vogels. Al weer enige tijd geleden deed Theo een oproep. Hij verzocht daarbij hem te attenderen op teksten over vogels en ook op allerlei liedjes die met vogels te maken hebben. De oproep was niet alleen gericht op ons taalgebied. Ook overige liedjes en teksten over dit onderwerp geschreven en gezongen in andere talen waren (en zijn) welkom.

Theo is musicus en is al vijftientwintig jaar werkzaam als gitaar docent aan de Muziekschool Amsterdam. Hij studeerde schoolmuziek en is breed opgeleid. Hij zong zelf vele jaren in koren en heeft ook een koor gedirigeerd. Daarnaast heeft hij in allerlei popbands gespeeld. Hij schreef en arrangeerde muziek en hij is voorts ook nog actief in het veld.

Met behulp van de verzamelde teksten legt Theo een relatie tussen de tekst en muziek. Dat maakt deze twee CD's die hij op basis daarvan maakte zo bijzonder. Met veel plezier luisterde ik naar de ruim dertig nummers op deze twee CD's. En ze bleven mij boeien. De begeleidende teksten die bij de CD's gevoegd zijn geven aanvullende informatie over de inhoud en wij lezen daarin bijvoorbeeld dat Merel niet alleen een tekst uitspreekt, maar ook samen met Akelei

op de harp speelt. De Swallow Sisters die te horen zijn op de eerste CD zingen op de tweede uitgave opnieuw drie teksten. Natuurlijk is er ook muziek gezocht bij de oudste Nederlandse tekst over vogels, het bekende citaat: '*Hebban olla uogala nestas, hagunnan hinase hic enda thu wat unbidan we nu*'. Onlangs werd overigens de hypothese gesteld dat deze tekst van een vrouw moest zijn (*de Volkskrant* 5 april 2004).

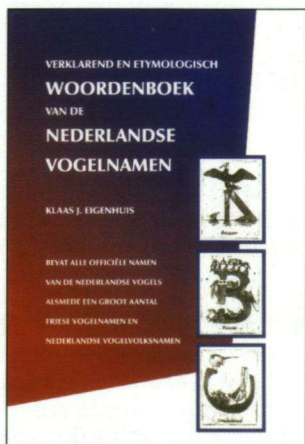
Er zijn op deze CD's teksten te beluisteren uit onder andere het Iers, Shetlands, Spaans, Frans, Engels, Duits en Hongaars. Het is een prachtige vondst om op deze wijze de muzikale relatie te leggen tussen teksten en vogels. Daarmee zijn de twee CD's, die door Theo van Lent in eigen beheer zijn uitgebracht, dan ook zo bijzonder geworden. Uw recensent heeft er met veel plezier naar geluisterd en kan ze u bijzonder aanbevelen. Theo werkt inmiddels al aan een derde CD die in november, tijdens de landelijke dag van Sovon, uitgebracht zal worden. De CD's zijn te bestellen door € 12,50 per CD over te maken op giro 2424998 ten name van Th. van Lent te Amsterdam. Zet u erbij of u CD 1 of CD 2 wilt bestellen en zorg dat het verzendadres correct is aangegeven. Door € 25,- over te maken, ontvangt u beide CD's. Meer informatie over deze bijzondere uitgaven kunt u krijgen bij Th.A.Q. van Lent, Reijnier Vinkeleskade 25, 1071 SR Amsterdam, (020) 673 77 49, e-mail: t.lent@chello.nl.

PCM

Verklarend en etymologisch woordenboek van de Nederlandse vogelnamen

Dankzij Klaas Eigenhuis en de Dutch Birding Association (DBA) is de ornithologische bibliotheek van Nederlandse origine een bijzondere en monumentale studie rijker. Bovendien in een uitvoering waarvoor ook de vormgeefster en drukker een pluim verdienen. Auteur Klaas Eigenhuis bezat de passie en moed zich te verdiepen in de historische achtergronden van de Nederlandse en Friese vogelnamen en hoe deze zich ontwikkelden. Door het publiceren van deze studie, die van belang is voor vogelaars en voor ieder ander die is geïnteresseerd in onze taal, laat de DBA eens temeer zien dat de organisatie een steeds bredere plaats inneemt binnen het

nationale vogelkundige spectrum en vooral ook omdat ze de uit die positie voortvloeiende verantwoordelijkheden niet uit de weg gaat.

Wilt u weten wat een Elzepluist is? Een Fuvetje, een Janteunissie, Moef Mof, een Vazzetje of een Takhoer? Na het lezen van dit 'woordenboek' bent u op de hoogte. Het zijn lokale volksnamen voor de Blauwe Kiekendief, Zwartkop, Winterkoning, Groenling, Dodaars en Ekster. Het is ontzagwekkend hetgeen de auteur aan materiaal bijeenbracht. Daarbij ging hij grensverleggend te werk. Dick Woets stelt in zijn voorwoord terecht dat naar zijn weten binnen ons taalgebied niet eerder een zó grondig onderzoek van vogelnamen heeft plaatsgevonden. De betekenis van deze studie reikt dan ook ver: 'Het is een vogelboek voor neerlandici dan wel een woordenboek voor vogelaars' was de conclusie van DBA-bestuurslid en projectbegeleider Theo Admiraal tijdens de presentatie op 24 april 2004.

De informatie waarop de auteur zijn lezers onthaalt is een 'mer à boire'. Om er ten volle van te genieten en zo bovendien de kennis van ornithologische en taalkundige termen uit breiden, doet men er goed aan de inleiding en verantwoording terdege te lezen. Men zal dit boek steeds weer opnieuw opslaan. De uitroep 'wat schrijft Eigenhuis erover?' belooft een staande uitdrukking te worden.

Met de studie waren vele jaren gemoeid. Gaandeweg raakte de auteur overtuigd van de onmogelijkheid alle volksnamen voor vogels bijeen te zoeken, laat staan in het

woordenboek op te nemen. Dat was ook niet de pretentie. Wel is het jammer dat Texelaars de 'Skor' zullen missen. Het is de Texelse naam voor de Bruine Kiekendief en tevens de naam van het tijdschrift van de Vogelwerkgroep Texel. Wel behandeld wordt Rietwouw, een andere volksnaam voor de Bruine Kiekendief, door de dichteres Ida Gerhardt gebruikt in haar 'Buiten Schot'. Eigenhuis voert zelfs de Dodo ten tonele, zulks omdat het onder anderen Nederlanders waren die de soort uitroeiden. Het was een uitstekend idee dit woordenboek te illustreren met het werk van de bioloog-kunstenaar Dirk Moerbeek. Deze ontwierp een vogelalfabet in etsvorm. Ieder letterhoofdstuk begint met een van deze etsen, steeds een zeer originele vondst. De poster waarop de 26 etsen zijn samengebracht zal ongetwijfeld velen bevallen. Voorts wordt de tekst opgeluisterd door Dirk Moerbeeks ook bij de lezers van dit tijdschrift bekende en door recensent zeer gewaardeerde veldschetsen, tekeningen vol beweging, die treffend tot uitdrukking brengen dat taal nooit statisch is. Wilt u dus weten welke vogelsoort ergens in Nederland of Vlaanderen ook Babbelaartje, Rookzwalber, Smirrel, Spaanse Piel of Solferaantje wordt of werd genoemd? Sla uw Eigenhuis eropna!

GLO

Eigenhuis, K.J. (2004): Verklarend en etymologisch woordenboek van de Nederlandse vogelnamen. 672 pagina's, gebonden. Formaat 25 x 17,2 cm. Illustraties Dirk J. Moerbeek. Voorwoord van Dick Woets. Uitgever Stichting Dutch Birding Association. ISBN 90-808433-1-8. Te bestellen door overmaking van € 36,- op bankrekening 54.93.32.065, ten name van Dutch Birding te Castricum. Bij dit bedrag zijn de verpakkingskosten inbegrepen. Bestellers vanuit België dienen € 38,- over te maken.